



Pibo's bekers zijn terecht

400 jaar oude avondmaalsbekers van eerste Enschedese predikant

Onze gemeente is nog in het bezit van twee van de eerste avondmaalsbekers uit de prille protestantse gemeente van eind 16^e eeuw / begin 17^e eeuw. In de bekers is de naam van de eerste 'protestantse' predikant gegraveerd: Pibo Ovitius, met het jaartal 1598. Een afvaardiging van de PGE mocht ze komen bekijken in Museum Twentse Welle.

Als u wel eens een boek open slaat over de geschiedenis van Enschede, Twente of Overijssel, dan is de kans groot dat er een foto in staat van de twee avondmaalsbekers van de Grote Kerk. Ze bestonden blijkbaar nog in het tijdperk van de fotografie... want de bekers zijn zo'n 400 jaar oud. "Maar waar zijn ze eigenlijk? Zijn ze nog wel in het bezit van de PGE?" vroeg de voorzitter van de kerkrentmeesters, Ale Holsbrink, zich af.

Enig speurwerk in de archieven door onze administratief medewerker Albert Prins leverde een bruikleenformulier uit 1975 op. Ter gelegenheid van het 650 jaar bestaan van Enschede zijn de bekers destijds in het Rijksmuseum Twenthe tentoon gesteld. Daarna zijn ze opgeborgen in de kluis van dat museum en na de bouw van Museum Twentse zijn ze verhuisd naar de nieuwe kluis. Een delegatie van onze gemeente melde zich afgelopen december bij de Twentse Welle om onze schat te bewonderen. Het bruikleenformulier vermeldt een geschatte waarde van 25.000 Gulden per stuk in 1975! Dus hebben wij ze maar weer terug laten plaatsen in de kluis. Eigenlijk is dat jammer, want daar staan ze maar te staan, ongebruikt. Maar de bewonderaars hebben zelf een aantal foto's gemaakt, zodat we ze nu iets nader kunnen bestuderen.

Pibo Ovitius

De bodems van de bekers zijn het meest interessant. Daarin staat namelijk van alles in gegraveerd. Een eerste aanwijzing voor de herkomst is de tekst "PIBO OVITIUS DIE I DENER IN ENS CHEDE 1598". Pibo Ovitius was de eerste protestantse predikant in Enschede en Losser. Hij werd waarschijnlijk als Pijbes van Abbema geboren in Oldenboorn (Friesland), was in 1588 stadsmedicus te Duisburg. In 1589 werd hij tot priester gewijd in Keulen, werkte als 'verlicht pastoor' in Kessel van juni 1589-1590, daarna in Orsoy en Weeze (hertogdom Kleef, 1590). Op 6 oktober 1591, de Terborgse kermisdag, liet Maria van Nassau (1539-1599), getrouwd met graaf Willem van den Bergh (1537-1586) en zus van prins Maurits, hem preken in de hoop rooms-katholieken en gereformeerden bijeen te kunnen houden. Enkele jaren later, in 1598, werd

Ovitius in Enschede aangesteld, omdat "sinne persoenn [uns] wel ansteet' en dat diens 'praedicati-one unde leerunge uns wohlgefelig", schreef de kerkenraad aan de classis van Deventer. Maar ook uit Enschede was hij snel weer vertrokken, deze keer omdat de anti-reformatorische Spanjaarden voor de tweede keer oprukten richting Oost Nederland.

Predikant of priester?

"Pibo Ovitius is het schoolvoorbeeld van een 'loper', de pastor die in de begintijd van de Reformatie wist te profiteren van het tekort aan priesters en/of geschoolde predikanten. Telkens slaagde hij er weer in ergens voor korte tijd als pastoor of gereformeerd predikant zijn brood te verdienen", aldus Leen den Besten in zijn essay 'Pibo Ovitius van Abbema' (Zevenaar, 13 november 2012).

Voorlopig onderzoek aan de hand van de foto's door Marco Blokhuis van het Catharijneconvent in Utrecht, heeft het volgende resultaat: "Mijn eerste gedachte was dat de bekers in de loop van de eerste helft van de zeventiende eeuw door een particulier aan de kerk zijn geschonken en toen voorzien van de tekst rondom het schild. Dit dus als aandenken aan het begin van de Reformatie in Enschede en waarschijnlijk niet vanwege de verdiensten van Ovitius als predikant. Hij stond er maar een jaar. Het schild met de mannenfiguur met snor met '13' resp. '14 LOT' mStaat er wel 13, zoals Blokhuis zegt, of staat 93? et huismerk en klavertje drie zou dan vStaat er wel 13, zoals Bokshuis schrijft, erwijzen naar de schenker. Zilveren bekers kwamen veel voor bij particulieren en werden vaak geschonken aan de kerk omdat de kerk niet mocht achterblijven bij wat bij (rijke) mensen thuis gewoon was."

Raadfels

Volgens Stroink zijn de bekers waarschijnlijk aan de kerk geschonken door Herman Walmink die begin 17^e eeuw ouderling was. Maar er zijn nog meer vragen:

- Is het mannetje met snor Ovitius zelf of Jacobus de Meerdere, waarnaar de kerk vernoemd was?
- Als het Ovitius is, waarom heeft hij dan één bloot been (de ene

keer rechts, de andere keer links?

- Is dat een slang, die om het mannetje kruipt?
- Wat betekenen al die overige gravures? Staat er 'J 13' of 'J 93'? Als 'J 93' vervolgens het jaartal '1593' aangeeft, waren de bekers dan wel nieuw toen ze geschonken werden? Of waren ze misschien al in eigendom geweest van de parochie toen de roomse Wolter Bruns nog pastoor was?

Misschien kunt u, als lezer, ons verder helpen met het onderzoek naar de betekenis van de gravures in de bodems. U kunt uw ideeën sturen naar kerkenstad@pgenschede.nl.

Peter ter Horst

Uitgebreide informatie en betere foto's op

www.pgenschede.nl/kerkenstad

Bronnen: Goïnga, K., De huiskamer van Enschede: de Grote (Sint-Jacobus) Kerk door de eeuwen heen (Enschede/Hengelo 2007) pagina 39-41.

Stroink, L.A., Stad en Land van Twente (Enschede 1962/1974), pagina 274.



Van boven naar beneden:

- De bekers in volle glorie
- Bodem beker 1
- Bodem beker 2

• De decoraties uitgelicht
Hierboven: Ale Holsbrink net terug van de kluis in de Twentse Welle

Fotografie: Bartje Vissinga, Harry Vergunst

